

ובפקודתו למדו את החיות לשנות את טבעם. מה עשה? הביא עמו עכבר קטן, ובשעה אשר החתולים נשאו את הטסים מעוטרים בכלי זכוכית יקרים מלאים מעדנים ומיני תרגימא, שלח את העכבר לחפשי. כראות החתולים את העכבר המבונן[בל], רפו ידיהם להחזיק את הטסים ויפלו הטסים מידיהם ויתנפלו על העכבר וזה על זה. כלי הזכוכית התפוצצו, המעדנים נתגאלו, ופני המלך והשרים חפו.

העכבר הקטן של הגבהת עצמו

כן הדבר, ה"עכבר הקטן" של הגבהת עצמו העיר את ה"חתול" והשליכה את טס המאכלים ויתפוצצו כלי הזכוכית היקרים והמעדנים התגאלו.

. . ואתה רחם על עצמך וחוס על עבודתי ותקן את המעוות - לתלות את החסרונות בזולתך ואת המעלות בעצמך. הרחק את המדות הרעות והעבר את כתמיהם וקנה מדות טובות. עבוד ועבוד - עבוד עם עצמך ועבוד עם זולתך להורותו במדות טובות ובאהבת ישראל ויעזר לך השי"ת בגשמיות וברוחניות.

(אגרות קודש חלק ז', עמוד שסד)

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תפא

ערש"ק פרשת ויגש ה'תשע"ה

הכיצד התעלם הבן-זקונים מצער אביו אוהבו?!

צערו של יעקב אבינו בעמדו בגבול ארץ ישראל

מדוע לא נתבקש יוסף להקים מקום תורה?

ה"חתול" שקנה מדות טובות

הרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בענייני עבודת השי"ת

ה"חתול" שקנה מדות טובות

"תקן את המעוות לתלות את החסרונות בזולתך ואת המעלות בעצמך, הרחק את המדות הרעות והעבר את כתמיהם וקנה מדות טובות. עבוד ועבוד - עבוד עם עצמך ועבוד עם זולתך להורותו במדות טובות ובאהבת ישראל"

◇ ◇ ◇

לעקור תחילה את המדות הרעות

. . בספרי מוסר וחכמה הישנים יש משל ודוגמא על איש שהתלמד לקנות לו מדות טובות, אבל לא נתן דעתו ולבו תחילה לעקר את המדות הרעות והרגילות הרעות אשר היו לו, ובמקומם להקנות את המדות הטובות לקובעם במוחו, ולחרות אותם על לוח לבו:

[משל] למלך גדול שצוה לעבדיו ללמד את החיות מלאכות ועובדות שהם היפך טבעם, את הדוב, למשל, לצאת במחול עם פיל . . וכדומה.

הי' שם פקח אחד והתייעץ ללמוד את החתול ללכת על שתי רגלי', וכשלמדה ללכת על שתי רגלי', למדה לשאת כלים בשתי ידי' עד שהרגילה לשרת בשעת הסעודה להגיש המאכלים אל השלחן.

כשגמרו העבדים ללמד את החיות כאמור, עשה המלך משתה גדול להראות את שריו ועבדיו את יקר תפארת מלכותו, וכל המסובים מתפלאים ושוחקים מטוב לב על מחול הדוב עם הפיל . . ויותר מהכל לקח את לב המסובים - החתולים הנושאים ומגישים אל השלחן טסים עם מאכלים שונים בסדר ומשטר כפקחים בבני אדם.

הי' שם אדם אחד שהי' עוין את המלך ולא יכול לסבול את גדולתו, אשר באמרי פיו

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויגש, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תפא), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

הנהגת הבעל עם אשתו מעוררת הנהגה דומה מלמעלה אל הבעל

...כאשר חושבים אודות האשה, צריכים לזכור תמיד שכל כנסת ישראל וכל יהודי בפרט מכונה אשה למלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וכאשר מבקשים מהשי"ת שהוא – ברוך הוא – יתנהג עם כנסת ישראל, שהוא קורא לה רעייתי, למלא משאלות לבכם לטובה, הרי ידוע שאתערותא דלעילא באה ע"י אתערותא דלתתא⁷, צריכים [אם כן] להתנהג כך גם עם האשה שלו,

וכפי שהגמרא אומרת מכבדה יותר מגופו, ובפרט כשמתבוננים שעומדים אנו בסוף הגלות וקרובה היא הגאולה שלימה בב"א⁸ שאז יהי' נקבה תסובב גבר, זה עצמו מביא רגש של כבוד וזהירות בנוגע לאשה, ולהביט עלי' בתור בת אברהם יצחק ויעקב.

[7] גם אם אפילו יש לה חסרון, הנה פעמים רבות הרי זה בכלל החסרון של התנהגות הבעל, שהיא נהיית אשת לסטים, אבל יכולה להיות גם אשת חבר כחבר...

(תרגום חפשי מאגרות קודש ח"ו אגרת איתשיח)

יוצא לאור על-ידי:

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב חיים דוד וילהלם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

7 = התעוררות [הענינים וההשפעות] למעלה באה ע"י התעוררות למטה [דהאדם, ע"י עבודתו].

8 במהרה בימינו אמן.

תוכן העניינים

כה

לקראת שבת

שיחנא, ובודאי נותנים הכחות ע"ז לעמוד בנסיון. ועייג"כ קונטרס החלצו.

(אגרות קודש ח"ד אגרת א'קמא)

ריבוי ההעלמות וההסתרים – הוכחה שזהו מעיקרי הבירורים שלו

במענה על מכתבו . . בו מודיע אשר קבל עליו ומקיים ההוראות בענין השיעורים ונתנית הצדקה, אבל בנוגע לשלום בית הרי בחיצוניות הוטב אבל בפנימיות עדיין אינו כדבעי.

כבר כתבתי לו במכתבי הקודם עד"ז שבודאי יהיו העלמות והסתרים ביחוד על ענין השלום בית, ודוקא בזה נחוצה התאמצות ביותר, כי מריבוי ההעלמות וההסתרים מוכח אשר זהו דוקא מעיקר הבירורים שלו,

וכמובן מכתבי האריז"ל ומבואר בדא"ח⁵ – ראה קונטרס העבודה ספ"ו – אשר לבד יחידים הרי הנשמות דדורותינו אלה היו כבר בעולם, ובאים עתה בגלגול ועיקר ביאתם הוא לתקן את מה שחסרו בקיום התרי"ג מצות בגלגולים הקודמים, ובכל זאת כמובן גם הם מחוייבים בקיום כל התרי"ג מצות אף אלו שלא חסרו בגלגולם הקודם,

והחילוק הוא אשר באלו המצות שלא חסרו בפעם הקודמת הרי היצה"ר אין מנגד ע"ז ביותר, כ"א רק כדי שישאר הענין דבחירה חפשית, כי בענינים אלו כבר הוברר בפעמים הקודמות, משא"כ בהענינים שחסרו בפעמים הקודמות היינו שלא הוברר חלקם בעולם [ה]זה וחלקם בנפש השייך לענינים אלו, הרי ההתנגדות של היצה"ר היא בכל תוקף, ואין להאריך בדבר המבואר וכו'.

השתדלות בהשלום בית – אף שנדרש לזה זוויתורים

ובנוגע אליו לעשי' בפועל שזהו העיקר, הרי עוד הפעם אעורר אותו ואזרוזו בענין השתדלות בהשלום בית ביותר, אף שנדרש לזה וזוויתורים (מכיון שהזוויתורים אינם בעניני תורה ומצוה⁶), וכמו שכתבתי לו מאז שארז"ל האשה דמעטה מצוי' ושערי דמעות לא ננעלו והברכה לאדם היא בשביל אשתו.

(אגרות קודש ח"ה אגרת א'רנ)

למעלה – קוב"ה וכנסת ישראל (וראה גם לקמן הקטע "הנהגת הבעל כו").

4) מהתוכן נראה שמכתב זה הנו המשך מאגרת שהובאה לפני זה.

5) = דברי אלקים חיים (כינוי לספרי חסידות).

6) כלומר, אבל בעניני תומ"צ מובן שאי אפשר לוותר.

מקרא אני דורש ה

הכיצד התעלם הבן-זקונים מצער אביו אוהבו?

שלוש סיבות מדוע אין לתלות התעלמות יוסף מאביו בעונש שנתחייב אביו / בגדר "שותפתו" של הקב"ה בחרם שהטילו השבטים שלא להודיע ליעקב שעוד יוסף חי / מתי וכיצד הותר חרם זה?

(עי' לקוטי-שיחות ח"י שיחה א' לפרשתנו)

פנינים ח

עיונים וביאורים קצרים

יינה של תורה ט

מדוע ככה יוסף דווקא על צווארי בנימין אחיו?

ביאור שאלת יוסף "העוד אבי חי" – למרות שכבר ידע זאת לפני זה, והשייכות בין זה ל"מהרו ועלו אל אבי", ובנוסף – מדוע לא עלה יוסף בעצמו אל אביו

(עי' לקוטי שיחות ח"יו שיחה א' לפרשתנו)

פנינים יב

דרוש ואגדה

חידושי סוגיות יג

השתדלות יוסף במצות כבוד אביו

(עי' לקוטי שיחות ח"י שיחה ב' לפרשתנו)

תורת חיים יד

גדול השלום בכלל ובין איש ואשתו בפרט

מכתבי קודש אודות גדול הענין והזהירות שצריך להיות בשלום בית ובפרט בזמננו בעקבתא דמשיחא

דרכי החסידות יו

ה"חתול" שקנה מדות טובות

"תקן את המעוות לתלות את החסרונות בזולתך ואת המעלות בעצמך, הרחק את המדות הרעות והעבר את כתמיהם וקנה מדות טובות. עבוד ועבוד – עבוד עם עצמך ועבוד עם זולתך להורות במדות טובות ובאהבת ישראל"

תורת היים

מכתבי קודש עם עצות והדרכות
בענייני עבודת השי"ת בחיי היום יום

גדול השלום בכלל ובין איש ואשתו בפרט

התאבקות הסטרא אחרא ביותר - שלא להניח לעשות שלום

במענה על מכתבו . . בו מודיע על מקרה שקרה עם זוגתו תחי' ומבקש תקון בעדו ובעדה.

... ישתדל בהשתדלות היותר גדולה בענין של שלום בית בינו ובין זוגתו תחי' היינו שיזהר בזה בתכלית הזהירות, וידוע מרז"ל נשים דעתם קלה ואשה דמעתי מצוי' ולכן טוב שיהי' הוא המוותר מצדו להפיק רצונה ובפרט במילי דעלמא, ואם בכל עת הפליגו רז"ל במעלת השלום בית, עאכו"כ בעש"ק, ואנו עתה כולנו בעש"ק לאחר חצות, כי קרב קץ גלותנו וביאת משיחנו².

...יש לשער שההעלם וההסתור ביותר יהי' אצלו בנוגע . . לשלום בית; כי ידוע שגדול השלום וכל התורה כולה דרכי' דרכי' נועם וכל נתיבותי' שלום, ובפרט בגלות זה האחרון שכמרז"ל ביומא ט' ע"ב בא בסיבת העדר השלום, וכל כמה שמתקרב קץ הגלות הרי ההתאבקות מצד שכנגד הוא ביותר בנוגע שלא להניח לעשות שלום בעולם בכלל ובין איש ואשתו דלמטה שהם בדוגמת איש ואשה דלמעלה בפרט³, אבל לפום גמלא

(1) כנראה בענין איסור נדה או הקשור לזה.

(2) במכתב יש גם עוד הוראות: סדר מסויים בנתינת צדקה ושיעורי לימוד מסויימים.

(3) כנראה הכוונה שעי' הפירוד והעדר השלום בין איש ואשה למטה, גורמים פירוד ר"ל בין איש ואשה

מקרא אני דורש

הניצוד התעלם הבן-זקונים מצער אביו אוהבו!?

שלוש סיבות מדוע אין לתלות התעלמות יוסף מאביו בעונש שנתחייב אביו / בנדר "שותפותו" של הקב"ה בחרם שהטילו השבטים שלא להודיע ליעקב שעוד יוסף חי / מתי וכיצד הותר חרם זה?

בפרשתנו מגיעה לסיומה תקופת הריחוק והניתוק של יוסף הצדיק מאחיו ומאביו - תקופה בת כ"ב שנים שהחלה ב"מכירת יוסף" (בפרשת וישב), ומסתיימת בפרשתנו (מה, א) כאשר יוסף מתגלה לאחיו ומכריז: "אני יוסף", ושכ ומתאחד עם אחיו ואביו.

לפום ריהטא משמע שזה שעד כה לא שלח יוסף להודיע לאביו שהוא חי (אף שבוודאי ידע את גודל אהבת אביו אליו, וממילא גודל צערו ואבלו עליו), הוא כדי שתתקיים הגזירה שנגזרה על יעקב להיפרד מיוסף בנו למשך כ"ב שנים, "כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כיבוד אב ואם", כמו שפירש רש"י בפרשת וישב (לו, לד); ולכן המתין יוסף בהודעה זו עד שיעברו כ"ב שנים, ורק אז גילה לאביו.

אמנם כד דייקת שפיר, מהלך זה אינו מתאים ע"פ "פשוטו של מקרא", שכן:

א. מנין ידע יוסף שנגזר על יעקב להענש על "שלא קיים כיבוד אב ואם"? ועוד, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב (תולדות כח, ב) שאביו ואמו - יצחק ורבקה, שלחו אותו לבית לבן, ולמה יעלה בדעתו של יוסף שנתחייב יעקב עונש, הואיל ולא קיים כיבוד אב ואם בשנים בהן היה בשליחותם של אביו ואמו עצמם בחרן?!

ב. גם אם ידע יוסף מגזירה זו, הרי היה יכול לקיימה בעצם ריחוקו מבית אביו, בכך

שאביו לא יידע מקום הימצאו, אף אם יידע שהוא חי. ובוזה שפיר מתקיים "מדה כנגד מדה": כשם שיעקב פירש מיצחק אביו כ"ב שנים (וידע שהוא חי) – כך ייענש בפרידתו של יוסף ממנו לכ"ב שנים (אף אם יהיה ידוע לו שהוא חי).

ג. לאמיתו של דבר עצם הסברא צ"ע: כי גם אם נגזר על יעקב עונש מן השמים, אין זה נותן רשות ליוסף להעניש את אביו. דוגמא לדבר: אי אפשר לומר שהשבטים, אחי יוסף, היו מותרים ומחוייבים במכירתו – בשביל שיתקיימו חלומותיו ויתקיים עונש יעקב!...

ולכן יש לבאר את הסיבה מדוע עד עתה לא גילה יוסף לאביו שהוא חי, באופן אחר, וכדלקמן.

ב. ויובן בהקדים דברי רש"י בפרשת וישב (לו, לג), בענין זה שיעקב לא ידע את האמת בדבר יוסף וחשב ש"טרוף טורף יוסף", וז"ל:

"ולמה לא גילה לו הקב"ה? לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה, ושתפו להקב"ה עמהם; אבל יצחק היה יודע שהוא חי, אמר: היאך אגלה, והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

והנה, כבר האריכו במפרשי רש"י בביאור דבריו אלו, עיין בדבריהם ואכמ"ל (ועוד חזון למועד בעז"ה); והנוגע לענינו הוא שלכאורה אינו מובן:

כיון שעשו השבטים חרם ביניהם שלא לגלות ליעקב את האמת בדבר יוסף, איך זה שלבסוף כן סיפרו ליעקב והודיעו לו (כמסופר בפרשתנו) שיוסף חי? ! הלא ב"פשוטו של מקרא" (ובפירושו רש"י) לא מצינו שהתירו קודם לכן את החרם!

[בבעל הטורים עה"פ בפרשתנו (מה, כו) "ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי", כתב: "ויגדו לו – חסר יו"ד, שלא הגידו לו עד שהתירו החרם שהחרימו בעשרה". וכן איתא בדעת זקנים מבעלי התוס' בפרשת וישב (לו, לה): "וכשירדו למצרים ומצאוהו חי אז התירו החרם". ומקורו במדרש תנחומא (וישב ב): "והתירו את החרם" (הובא גם בבית יוסף יו"ד סימן רכח בשם הרשב"ץ. ועוד). – אמנם מזה ששתק רש"י ולא פירש דבר זה (ובפשט הכתוב בוודאי לא מצינו ראייה להתרה זו), מובן שלדעתו הענין מיושב בלאו הכי].

ג. ביאור הענין:

לכאורה יש לשאול על מעשה השבטים – חרם זה למה? מדוע לא די שיתדברו ביניהם שכל אלה הנמצאים במעמד זה לא יגלו ליעקב, ויתפללו ויבקשו מהקב"ה שהוא לא יגלה; ומה צורך בחרם?

אך הביאור פשוט, שמתחילה – כשהסכימו למכור את יוסף – חששו שלאחרי זה, כאשר תישוך חמתם, בוודאי יתחרט אחד מהם וירצה לגלות ליעקב שמכרו את יוסף

כאן ענין וטעם אגדת²⁷, כנ"ל (משא"כ פי' הש"ס שהוא ענין כיבוד אב בפשטותו ולא ברמז).

ונמצינו למדים מכל זאת, שהכל סובב סביב קיום חובת כיבוד אב ע"י יוסף²⁸, ולמנוע את צערו וכו'; וחידוש הי' בדבר שמתנה זו דיוסף לא היתה ע"פ ציווי

27 וגם מה שהזכיר טעם בפ"י הראשון הוא בעיקר להדגיש שזהו דבר כזה (של עונג) שהוא כוונתה של המתנה, כלעיל בפנים.

28 וראה לעיל הערה 10.

ועודנו חי (ובכך יפגע בשאר האחים). וכפי שאכן מצינו בפרשת מקץ (מב, כא) שסוף כל סוף כולם התחרטו על המכירה, "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו גו". וזאת היתה כוונתם בעשיית החרם, ש"החרימו וקללו את כָּ מִי שִׁיגְלָה" – שאין לאחד מהם (או לכמה) רשות לגלות את הדבר ליעקב, אלא במקרה שבו כוֹסֵם יחליטו לגלות.

אבל עדיין חששו שמא אחד מהאחים (או יותר) ירצה להכריח את השאר לשמוע בקולו ולגלות ליעקב (וראה פרש"י וישב לח, א שאמרו השבטים ליהודה: "אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך"), ולכן "שיתפו להקב"ה עמהם", והיינו: שההחלטה אם ומתי לגלות ליעקב תלויה בהקב"ה; ואף כולם יחד אינם רשאים לגלות ולעבור על החרם, אלא בצירופו והסכמתו של הקב"ה.

ד. והנה, מה ששתפו השבטים להקב"ה עמהם בחרם, כפשוטו אין הכוונה שגם הקב"ה לא יגלה מחמת החרם, דהלא "מי יאמר לו מה תעשה", אלא רק שאחד (או כמה) מהם, מן השבטים, לא יגלו לולי הסכמת הקב"ה. ומה שבפועל הקב"ה נשתתף עמהם ולא גילה ליעקב שעוד יוסף חי, הוא מחמת שהוא, הקב"ה, לא רצה. והיינו: מכיון שהשבטים שיתפו להקב"ה עמהם, שהם לא יגלו ליעקב בלי הסכמתו וצירופו – לכן כביכול הפכים מרצונו ונשתתף עמהם, שביטול החרם וגילוי הדבר ליעקב יהיה דוקא בשיתוף כוֹסֵם – הקב"ה והשבטים יחד.

וזהו מה שיצחק, שלא נשתתף בהחרם, אמר: "האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו"? ! כלומר, מכיוון שהסיבה שהקב"ה אינו מגלה, הוא לא מחמת החרם, אלא מחמת שאין רצונו לגלות, הרי שגם יצחק אין לו לגלות.

וזהו גם הטעם הפשוט לזה שיוסף לא שלח להודיע ליעקב שהוא חי (כנ"ל ס"א) – לא מחמת שנתחייב יעקב להענש כ"ב שנים וכו' – אלא מכיון שידע שהקב"ה אינו רוצה לגלות ליעקב, הרי זו הוראה שיעקב אינו צריך עדיין לדעת שהוא חי; ואמר גם יוסף (כמו יצחק): "האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" ?

ה. אמנם בפרשתנו כאשר גילה יוסף לשבטים את האמת, והם גילו ליעקב; בהכרח לפרש שעתה נודע להם ש"הקב"ה רוצה לגלות לו", ובמילא אין סיבה שיוסף לא יגלה, וגם השבטים עצמם שאסרו ע"ע לגלות בחרם, כבר רשאים לגלות כעת, כשהקב"ה רוצה, וממילא בטל החרם.

והביאור בזה:

בפרשת מקץ (מב, א) מסופר ש"וירא יעקב כי יש שבר במצרים", ופירש רש"י שם את לשון "וירא" – "ראה באספקלריא ש' קודש שעדיין יש לו שבר במצרים, ולא היתה

זה הוא מ"מדרש אגדה" (ולא כתב "דבר אחר" וכיו"ב), בכדי לרמז ש"ד המדרש והרמז יש למצוא שייכות בין "גריסין של פול" לשליחות יוסף לאביו. וביאור הדבר, דיוודע ה' יוסף שכאשר יחזרו אחיו לכנען ויבשרו לאביו ש"עוד יוסף חי" הרי בשורה טובה זו תגרום לו גם הרגש של צער, כי עי"ז יודע לו שאחיו מכרוהו²², ובודאי השתדל יוסף ככל האפשרי למנוע ועכ"פ למעט צערו של אביו. ואפי' אם תמצי לומר שלא יגלו ליעקב שמכרוהו – הרי גם אז מצטער יעקב על הזמן שהי' יוסף נפרד ממנו ומאחיו, והשתדל יוסף למעט צער זה. וי"ל שגם לתכלית זו אמר יוסף שיאמרו ליעקב (פרשתנו מה, ט) "כה אמר בנך יוסף שמני אֲפִים אֲדוֹן לְכָל מִצְרַיִם גו'", היינו שאלקים עשה זאת, ויוסף אינו מתרעם כלל כי נעשה לאדון גו', וכו'. ולכן שלח יוסף לאביו "גריסין של פול", כי בזה רמז²³ לאביו שאין להצטער²⁴ על מכירתו

הצער. וראה מתנות כהונה שם. ובתורה שלמה הנ"ל בפנים.

25 ויש להוסיף שעי"ז ביטל יוסף ג"כ את החשש שיעקב לא יקלל את אחיו כשיודע לו שהם מכרוהו, ראה הערה 22.

והעיר ג"כ מלבוש האורה (וישב לג, לז) שאין לחשוך את יעקב שמתוך רוגזו מחמת יוסף לברו יקלל ח"ו כל בניו וישכל עצמו מכולם. עיי"ש (וראה השקו"ט בדבריו – בלקו"ש ח"י ע' 39).

26 ואין להקשות עפ"ז על פי' הא' למה לא השתדל יוסף למעט צערו דיעקב, כי (א) הרי אמר שיאמרו בשמו ליעקב שמני אלקים גו' – כנ"ל, (ב) גם לפי' הא' י"ל שבהמוזן ששלח ה' גם גריסין של פול (ועפ"ז הרי יומתק דלא פליגי ב' הפירושים במציאות), והחילוק שבין ב' הפירושים הוא רק מהו "טוב מצרים".

22 ראה אוה"ח פרשתנו מה, כו. וכן משמע מפירוש רש"י (ויחי מט, ו. ט. נ, טז) שלבסוף נודע ליעקב שנמכר ע"י אחיו – אבל ראה רמב"ן פרשתנו (מה, כז) שלא הוגד ליעקב כל ימיו שאחיו מכרוהו ליוסף, כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם כי יראו פן יקצוף עליהם. וכתב שיעקב חשב כי יוסף ה' תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים – מתאים לאמירת השבטים בנוגע להכתונת, "זאת מצאנו", היינו במקום שהיו "רועים" (אלא שנתברר שלא "טורף", כי אם שהמוצאים הכוהו וכיו"ב).

23 וע"ד פירוש רש"י פרשתנו (מה, כז) "סימן מסר להם כו".

24 ולהעיר ג"כ מהמדרש (ב"ר פצ"ד, ב. – הובא ג"כ לעיל בהערה 19) "זה גריס של פול שהוא על עיקת נפש" – שישנה סגולה טבעית בגריסין להפיג

נבואה ממש להודיעו שזה יוסף".

כלומר שיעקב רק ידע שיש "שבר במצרים", אבל לא ידע מהותו של אותו "שבר". אבל השבטים, שידעו שיוסף נמצא במצרים, הבינו שהכוונה בראיה זו באספקלריא של קודש היא, שהקב"ה מודיע שהגיע הזמן שיחקרו ויבקשו את יוסף ויגידו ליעקב; וכן עשו. וכמו שפירש רש"י על הפסוק "וירדו אחי יוסף" (שם, ג) - "שהיו מתחרטין במכירתו, ונתנו לבם להתנהג עמו באחזה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם".

וגם ליוסף נודע מזה שהאחים התחרטו על מכירתו ורוצים למצוא אותו, שהרי אמרו לו "שנים עשר עבדיך אחים אנחנו. . והנה הקטן את אבינו היום והאחד איננו" (שם, ג), וכפי שמפרש רש"י שנתכוונו לומר בזה - "ובשביל אותו אחד שאיננו נתפזרנו בעיר צבקשו", ועד כדי כך שאמרו לו כי הם מוכנים אפילו להילחם ו"להרוג" לשם פדיונו (פרש"י שם, יד).

וכאשר ראה יוסף כך, הבין שיש דברים בגו; אבל כיון שלא ידע בוודאות שהגיע הזמן, ועוד שחשש כי אם יודיע ליעקב לפני שהשבטים יודיעו לו יפגע הדבר ביחסו של יעקב אליהם - לכן לא הודיע בעצמו ליעקב על ידי שליח, אלא סיבב את הדברים עד שאמר להם "אני יוסף אחיכם", והם, השבטים עצמם שהטילו החרם, בוודאי יודעים מתי הזמן שירצה הקב"ה לגלות ליעקב, ויאמרו ליעקב: עוד יוסף חי.

שמתנתו ("מטוב מצרים") היתה יין ישן. והוסיף רש"י גם התיבות "שלח לו", כי בטעם זה מבואר (לא רק מהו ה"טוב מצרים", אלא גם) הכוונה של "שלח לו" - היינו שבדבר זה ניכר הטעם לכללות שילוח המתנות לאביו.

אלא שכיון שסו"ס פי' זה אינו מתאים כ"כ בפי' "מטוב מצרים", כנ"ל, לכן הביא רש"י עוד פירוש: "ומדרש אגדה גריסין של פול", אשר לפי זה מתיישב היטב פירוש "מטוב מצרים", כי "גריסין של

פול" הרי אלו זרעים, שהם טוב מצרים כנ"ל ריש הסעיף. ולהעיר נמי שמאכל זה בפרט הי' מאכל חשוב במצרים (ראה תורה שלמה על אתר אות ע). ומובן ג"כ למה שלח לו דבר זה (כי הרי זהו משבחה של מצרים), ואין רש"י צריך לפרשו. אולם לאידך, פי' זה ש"טוב מצרים" הי' דבר של מזון אינו מתיישב כ"כ מצד תוכן כללות הענין, ששילוח המתנה הי' לכבודו וכו' דאביו. ולכן הביאו רש"י כפירוש שני, אבל הפירוש הראשון והעיקרי הוא ש"שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו", כי זה מתאים יותר לתוכן הכללי של שילוח המתנה לאביו, כנ"ל בארוכה²¹.

והנה, גם להפי' "גריסין של פול" מסתבר לומר דיוסף בחר בזה דוקא לא רק מטעם שהוא "טוב מצרים", אלא שיש בו שייכות גם לתוכן השליחות ששלח יוסף לאביו; ולכן דייק רש"י לומר דפירוש

"מצינו" מיותרת (כשם שבפי' הב' כתב רק "ומדרש אגדה"), או עכ"פ הול"ל בלשון רגיל "פירשו בגמרא" (ע"ד לשונו נח ח, כא. וירא יח, כא. וישב לו, כה) וכדומה. ועוד, למה העתיק רש"י מן הגמרא גם התיבות "ששלח לו יין ישן", הלא קאי בפירוש התיבות "מטוב מצרים" שבכתוב, כנ"ל, ופירושם ה"ה (רק) "יין ישן", וכשם שבפי' הב' נקט הלשון "ומדרש אגדה גריסין של פול" ותו לא.

אבל לפי המבואר לעיל, שהדברים באים לבאר מה טעם במתנה זו שאינה לצורך שבר רעבון, וע"ז רצה לבאר שהיין הוא סימן לשלוח של תענוג ונחת רוח - לכן הביא פי' הגמרא, אלא שכיון שאינו מתיישב בפירוש המילות²⁰ אלא רק בתוכן כללות סיפור הכתוב, ראה להדגיש שמקורו בגמרא, שעיקר ענינה הוא הלכות, ולכן גם במקום של דרש עדיפא לי' פירוש המתאים מצד ההלכה, מענין כיבוד אב. ולהכי האריך רש"י בלשונו "מצינו בגמרא ששלח לו כו'" (ואינו כותב סתם ש"טוב מצרים" היינו יין ישן כמפורש בגמרא), שבזה מרמז שאי"ז פי' התיבות כרגיל בכ"מ, שהרי תיבות אלו ("מטוב מצרים") קשה לפרש כן, אלא שמכללות תוכן הכתובים - מזה שיוסף הרבה לשלוח לאביו מתנות, כנ"ל - צ"ל שהי' בזה ענין של כיבוד אב; ולכן כותב רש"י (על פי' זה) ש(רק) "מצינו בגמרא"

²⁰ כנ"ל בריש הסעיף דלא משמע כ"כ לפרש כן "מטוב מצרים" (ומה גם שרש"י גופי' הוא שהזכיר דנתברכה מצרים בזרעים ולא באילנות - כנסמן לעיל שם).

²¹ וראה לקו"ש ח"י ע' 80 הערה 7 - שפירוש המתיישב מצד כללות התוכן קודם ברש"י לפירוש המתיישב מצד פי' התיבות המדוברות.

הי' לשלוח "יין ישן" (ופירוש "מטוב מצרים" יהי' – הדבר הכי טוב (ומתאים) שהי' במצרים – בתור מתנה ליעקב).

ב

ובזה יתבאר היטב דיוק לשון רש"י בפירושו למקרא, שהביא פירוש זה שבגמרא, וז"ל: "מטוב מצרים, מצינו בגמרא ששלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו, ומדרש אגדה (ב"ר פצ"ד, ב) גריסין של פול", דלכאורה תימה, הלא ידוע שבמקום שפי' רש"י על המקרא ב' פירושים בענין אחד ה"ז מפני שאחד מהפירושים אינו מספיק ליישב את הכתוב לפי פשוטו בכל הפרטים, ומה שקשה לפירוש א' אין להקשות לפי ב; וכן שבכה"ג הפירוש הראשון הוא הקרוב יותר לפשוטו של מקרא (ראה בכ"ז בלקו"ש ח"ה ע' 209 ואילך. ח"ו ע' 47 ועוד), ושוב צ"ע בנדו"ד למה הוצרך רש"י לפרש ב' פירושים ב"טוב מצרים", ובמה קרוב יותר ע"פ פשוטו הפי' הראשון ("יין ישן") מהפירוש השני ("גריסין של פול")¹⁶. וגם קשה, דדרכו של רש"י ברוב המקומות שכשמביא פירוש ממדרשי חז"ל כתב "ורבותינו דרשו" וכיו"ב (וכשמספיק פירוש שני כתב "דבר אחר" וכיו"ב), מבלי לציין מקורו של הפירוש (אם בגמרא או במדרש וכו')¹⁷; אולם בנדו"ד

¹⁶ וראה לעיל הערה 1.

¹⁷ וראה פרש"י לך יז, א. וירא יח, כא. יט, יח. ח"ש כה, ו. תולדות כה, כב. ועוד.

מוסיף בשני הפירושים שמקורם ב"גמרא" וב"מדרש אגדה", ומזה מובן שידיעת מקורו של כל פירוש כאן – תוסיף הבנה בהפירוש; וצ"ע מה מוסיף ציון המקורות לפירושו – בהבנת הפירושים עצמם. ועוד צלה"ב שינויי הלשונות ברש"י בהביאו את הפירושים מגמרא וממדרש אגדה, דבפירוש הראשון הוסיף רש"י הטעם, למה בחר יוסף לשלוח "יין ישן" (– "שדעת זקנים נוחה הימנו")¹⁸, משא"כ בפירושו הב' אינו מבאר למה שלח "גריסין של פול"¹⁹. וגם שינה במה שבפי' הא' כתב "מצינו בגמרא", ולכאורה תיבת

(18 בשפתי חכמים כתב על "שדעת זקנים כו": "שלח לו לפי שליעקב הי' טוב", היינו שזהו גם פירוש התיבות "מטוב מצרים" (וכן משמע הפירוש בדב"ק טוב שבהערה 1), ועפ"ז הי' אפשר לומר שלכן הוסיף רש"י טעם בכדי לפרש איך שפי' זה ("שלח לו יין ישן") מתיישב בהכתוב.

אב"ז אינו, כי (נוסף לזה שמפשוטו לשון רש"י לא משמע שזהו כונתו), הרי פירוש זה ב"מטוב מצרים" אינו תלוי בטעמו של רש"י, וגם אם הי' כתוב טעם זה, נוכל לפרש מטוב מצרים – הדבר הטוב ליעקב, אם מטעם זה או מפני שטוב לחלישות (ובמילא – לזקנה), וכמו שפירש רש"י גופי' בפרשת לך (יד, יח), ולא מפני שדעת זקנים נוחה ממנו. ודווקא לומר דהיינו הך. ולהעיר מל' המהרש"א דלעיל בפנים.

(19 ואין לומר כי אין טעם ע"ז, כי הרי הטעמים שכתבו ע"ז המפרשים הם טעמים המובנים בפשוטו [נראה דברי דוד "דאי' במדרש (ב"ר שם) שמפיג את הדאגה . . . (ועוד) מפני שמביא את השינה . . . דשייך לזקן לפי שאין שינתו כראוי", ובדב"ק טוב כתב "רוצה לומר . . . מאכל רך וטוב לזקנים"], ולמה אין רש"י מביאם. ואין לתרץ מפני שהם טעמים המובנים מעצמם (לתלמיד מתחיל הלומד מקרא!), דא"כ למה הוצרך לפרש בטעם הא' "שדעת זקנים כו" (ראה הערה הקודמת).

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

ממה הצטער יעקב אבינו?

ויאמר גו' אל תירא מרדה מצרימה לפי שהי' מיצר על שנוקק לצאת לחוצה לארץ (כו, ג. רש"י)

לכאורה תמוה, הרי בכתוב מפורש "אל תירא" מרדה מצרימה", ואילו רש"י משנה וכותב "על שנוקק לצאת לחוצה לארץ", והיינו, שיראת יעקב לא היתה מהירידה למצרים, כ"א מעצם היציאה מן הארץ, וצ"ע, דמנ"ל לרש"י להוציא את הכתוב מפשוטו?

ויש לומר הביאור בזה:

הרי בפסוקים שלפני זה מסופר כבר על החלטתו של יעקב לרדת למצרים: "ויאמר ישראל גו' אלכה ואראנו בטרם אמות"; ועד שכבר התחיל לרדת "ויסע ישראל וכל אשר לו גו'". וא"כ קשה, מדוע נתעכבה אמירת "אל תירא מרדה גו'" עד לאחרי שנסע יעקב ממקומו והגיע לבאר שבע, ולא נאמרה לו לפני החלטתו לירד למצרים, ועכ"פ התחלת הירידה בפועל?

ועכצ"ל שלא "ירא" יעקב מירידתו למצרים, ולכן לא הוצרך להבטחתו של הקב"ה לפני הירידה, אלא שבבאר שבע נתחדש איוה ענין שבגללו הי' יעקב "מיצר", ועל מה שנתחדש בבאר שבע הגיעה "נחמתו" של הקב"ה "אל תירא גו'". ולכן מפרש רש"י "שהי' מיצר על שנוקק לצאת לחו"ל", כי בזה מבואר הטעם להבטחה במקום זה.

דהנה, באר שבע היא מקום הגבול, העיר האחרונה בדרומה של א"י, שממנה יוצאים לחו"ל. ולכן אע"פ שהליכתו מתחילה היתה ע"מ לצאת מהארץ ולרדת למצרים, אעפ"כ כאשר הגיע לגבול א"י, בעמדו לצאת לחו"ל בפועל – הי' מיצר ומצטער על שנוקק לצאת לחו"ל בפועל. שהרי אינו דומה הצער מהידיעה שסופו לצאת, להצער בעמדו לצאת בפועל, וכנראה במוחש.

וכאשר הגיע לבאר שבע ו"הי' מיצר על שנוקק לצאת לחו"ל" בפועל, הגיעה הנחמה "אל תירא גו'".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל עמוד 922 ואילך)

איך נשא שמעון את דינה אחותו?

ובני שמעון גו' ושאלו בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני (כו, י. רש"י)

ידועה הקושיא, הרי אחותו מן האם אסורה גם לבני נח (ראה רש"י וירא כ, יב), וא"כ, כיצד נשא שמעון את דינה אחותו?

ויש לומר הביאור בזה ע"ד הפשוט:

הדין הוא ד"מה שקנה עבד קנה רבו", דהפירוש בזה הוא דמכיון שהעבד קניו לרבו לגמרי, אינו שייך שיהי' לו רכוש לעצמו, שהרי כל מציאותו שייכת לאדונו. ויתירה מזו: העבד נקרא בכתוב "בספו הוא" (משפטים כא, כא). והיינו, שמהות העבד אינה אלא שהוא רכושו וכספו של האדון.

ועפ"ז י"ל, שהיות שגדר העבד הוא "רכוש" ו"כסף" האדון, במילא לא שייך שיחולו עליו כל ענין היוחסין, שיקרא בשם "ילד" להוריו ו"אח" או "אחות" לבני משפחתו, כי בשם זה יש לו איזה גדר בנוסף להיותו "עבד", וזה אינו, כי העבד הוא אך ורק "רכוש" ו"כסף" האדון, ותו לא.

ועפ"ז מובן מה שנשא שמעון את דינה, כי כאשר לקחה שכם ו"נבעלה לכנעני", הרי בזה נשתעבדה לשכם, עד שנקראה בשם "כנענית", ובמילא נעשתה שפחה, ובטלה ממנה דין "אחות" ויחוסה המשפחת.

ואף שנשאה שמעון לאחרי שנשתחררה ויצאה משכם, מ"מ, מכיון ש"לא היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה" (רש"י פרשתנו שם), נמצא שתלתה דינה את "שחרורה" משכם בנישואי לשמעון, ומכיון שכל "שחרורה" הי' בתנאי זה, מובן שהי' זה באופן שתישאר "כנענית", ותכול להינשא לשמעון.

[יש להבהיר: א. ביאור זה נכתב בקיצור נמרץ, ויש לעיין במקור הדברים שם נתבאר הענין באריכות. ב. ביאור זה הוא ע"ד הפשוט ב"פשוטו של מקרא", ולא ע"ד ההלכה].

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 822 ואילך)

יינה של תורה

מדוע בנה יוסף דווקא על 'צווארי בנימין אחיו'?

ביאור שאלת יוסף "העוד אבי חי" – למרות שכבר ידע זאת לפני זה, והשייכות בין זה ל"מהרו ועלו אל אבי", ובנוסף – מדוע לא עלה יוסף בעצמו אל אביו

◇ ◇ ◇

א. עה"פ בפרשתנו (מה, ג) "אני יוסף העוד אבי חי" עמדו כמה ממפרשי התורה (רלב"ג, כלי יקר, פני דוד להחיד"א, אברבנאל. ועוד), והקשו דלכאורה דברי יוסף כאן אינם מובנים: הלא כל תוכן הפרשה הולך וסובב אודות דברי האחים ליוסף ע"ד אביהם, אשר אחר שחפץ יוסף להשאיר את בנימין ברשותו ניגש אליו יהודה והארץ לתאר גודל הצער שייגרם לאביו באם לא ישוב עמם בנימין, ועד החשש העיקרי – "והי' כראותו כי אין הנער ומת". ובהמשך לדברים אלו "לא יכול יוסף להתאפק" וגילה להם אשר הוא יוסף אחיהם. ומה מקום יש כאן לשאלה כזו – "העוד אבי חי" ?!

עוד יש להקשות: לכאורה לא מצינו שהמתין יוסף למענה על שאלתו זו, אלא המשך בדבריו – "מהרו ועלו אל אבי גוי", אשר לכאורה אינו מקושר כלל למה שלפניו, ואדרבה – משמע מזה שהי' ברור ופשוט לו שאביו אכן עודנו בחיים.

לקראת שבת

יט

ולא כדבר המוכרח להחיותו ברעב, הנה כדי שיהי' הכבוד בשלימות מובן מה ששלח דבר שבו עצמו נראית כונתו בכללות המשלוח לכבוד את אביו כו'. וזהו שפירשו "שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו", היינו ששלח דבר של נחת רוח ותענוג (ולא דבר המוכרח לשבור רעבונו).

[ואין להקשות, דלכאורה השולח מתנה לחבירו ע"מ לכבדו ולענגו, משתדל לשלוח דבר שאין לו לחבירו¹¹, שאז הדבר יקר אצל חבירו ויגרום לו עונג, אולם בענייננו, מניין ידע יוסף שאין ליעקב בארץ כנען יין (ישן)¹², ושזה דוקא יהא

תמיהות בסיפורי הכתובים – עיי"ש בארוכה. ועיי"ע בלקר"ש ח"י שיחה א לפ' מקץ ביאור ארוך בענין מה שנמנע מקיום כבוד אביו עד אותה שעה, שנמנע מלראותו.

11) ועפ"ז יובן ג"כ מ"ש רש"י ח"ש (כד, נג) "ומגדנות (נתן לאחי' ולאמה) . . פירות של א"י", דלכאורה מנין לו ראי' מפשט הכתוב שהמגדנות היו של א"י, והביאור הוא ככפנים, כי מתנה (אפי' מתנה שנתנה רק לאחי' ולאמה* – ראה לקו"ש ח"י ע' 65 הערה 9) היא ראוי' לשמה דוקא כשהוא דבר שאינו מצוי אצלם, ולכן פירש שהפירות היו מא"י.

12) ובפרט שממש"כ בפי' מקץ (מא, יג) שיעקב אמר לבניו "קחו מזמרת הארץ והורידו לאיש מנחה גוי' בטנים ושקדים" משמע שהרעב לא הי' בנוגע לכל מין הצומח, וגם בזמן הרעב היו בארץ כנען כמה דברים שלא נמצאו אפי' במצרים – שלכן שלח אותם יעקב כמתנה ליוסף, וככפנים.

ואין לתמוה על שאין פירוש הש"ס¹³ מתאים כ"כ לפירוש המילואות "מטוב מצרים" (ורק מתאים עם כ"ל פירוש תוכן הכתובים, כנ"ל בארוכה, וע"פ פירוש זה מובן היטב טעמו של יוסף בשילוח מתנה זו ד"טוב מצרים" לאביו), וכנ"ל דלכאור' אינו "טוב מצרים" – לא קשיא כי סוף-סוף דרך הגמרא לפרש הדברים במה שמתיישב יותר אליבא דהלכתא ולא אליבא דפשט התיבות, ומצד ההלכה דכיבוד אב מתאים

13) משא"כ לפירוש המדרש דלהלן בפנים – ששלח לו מאכ"ל חשוב, הרי ידע יוסף שבזמן רעב יהא חביב אצלם.

14) ועיי"ע פי' נחמד ברמז המשלוח ד"יין ישן" דוקא – לקו"ש ח"י ע' 9-158.

15) משא"כ לפירוש המדרש דלהלן בפנים – כמשי"ת.

* ומה שיעקב אמר לבניו לקחת מתנה אל השליט דמצרים מנחה של "צרי גוי' בטנים ושקדים" (מקץ מג, יא) – היינו פירות, הרי מבואר בכתוב (שם) שהיו מזמרת הארץ – לא סתם פירות א"י (וראה ספורנו שם); ובפרט שהי' אז רעב בכל הארץ, וגם בארץ מצרים.

שהוסיף יוסף מעצמו הי' בתור מתנה ולא לפרנסתם⁹.

של "עשרה" (ולא י"א). ולהכי כתב רש"י "ומהו החשבון עשרה", להדגיש שזהו החשבון, היינו שפרעה עצמו נמי שלח רק "כחשבון הזה" (עשרה חמורים), ומתנתו של יוסף התאימה (לחשבון) של פרעה; ולא קשה מה שהיו י"א אחים ולהם י"א חמורים, ואעפ"כ נמצא שציוה פרעה להטעין רק חמוריהם של עשרה ולא של הי"א נגסם אין הדבר קשה מצד פשטות הלשון "טענו את בעירכם" (סתם) דמשמע שציוה לטעון את כל בעירם של אחי יוסף מבלי הבדלין, כי הדבר מובן כבר מן הכתובים דלעיל מיני, ופשוט הוא כ"כ עד שאין רש"י צריך ליישבו בהדיא, כי בפי' מקץ מסופר שבפעם הראשונה שירדו אחרי יוסף לשבר בר במצרים, עיכב יוסף אצלו את שמעון, וכיון שהי' רעב בארץ כנען הרי מובן דאף שעיכב את שמעון הי' הדבר רק כעין משכון ואין ענין לעכב גם את חמורו, ובודאי לא עיכב את חמורו, כ"א הטעין את החמור במזון לפרנסת אביו ובני ביתו (ואחיו לקחו החמור עמהם), ושוב כשירדו אחי יוסף למצרים

(ה) במדרש לקח טוב איתא "בנימין לא החזירו יהודה אל אבינו יעקב אלא נשאר עם יוסף במצרים, שאלמלי כן הי' נותן גם ביד בנימין משא חמור כו". וראה ג"כ תורה שלמה על אתר אות פ.

אמנם בפשט"מ קשה לומר כן: (א) אין שום משמעות ורמז בכתוב שבנימין נשאר בארץ מצרים – וראה אוה"ח (פרשתנו מה, כד) "וישלח את אחיו, פירוש, כולן ואת בנימין". (ב) מבואר בכתוב בתחלת פרשתנו שיהודה אמר ליוסף "ונפשו קשורה בנפשו (ולכן) והי' בראותו כי אין הנער ומת", ומכיון שיש לחשוש שתיכף בראותו שאין הנער ימות – שיש חשש סכנ"פ, פשוט שיוסף לא הי' מעכב אצלו.

ויעיני' ברשב"ם, ובטור הארוך, ועוד, שכתבו ששלח רק עשרה חמורים כי לא רצה להטריח את בנימין. אבל ע"ד הפשט קשה לומר שדבר כזה הי' לטורח על בנימין (אשר אביו אהבו וכו'), ואדרבה.

(ז) היינו שהי' לאחד מהם שני חמורים להנהיג, ויתרה מזה אשכחן בפרשתנו שהי' כ' בהמות לנהוג נוסף על "בעירכם". ראה מושב זקנים (שם) "שלא נתן להם החמורים לרכוב עליהם אלא כו' והיינו לכל

לפרנסה בא, כי לא היו צריכים לשילוח זה לפרנסתם⁹.

ושוב מחזור דכיון שהשילוח של יוסף בכללותו בא בתור מתנה ולכבוד אביו¹⁰,

בפעם השנית היו היורדים רק עשרה (וחמוריהם עשרה – דחמורו של שמעון נותר בכנען), ושוב ציווי פרעה "טענו את בעירכם" הי' עשרה חמורים.

ואף שלכאורה, כיון שבתחילה החלו לצאת לדרכם חזרה לכנען (מביאתם השנית) ביחד עם שמעון, ושלא על מנת לחזור מיד (כמסופר בסוף פרשת מקץ), א"כ הי' צריך לומר שבינתיים קנה שמעון חמור חדש לעצמו כמו שהי' לכל אחיו, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, דבעת ציווי פרעה (אחר שהוכרחו שוב לחזור מדרכם לכנען) היו להם י"א חמורים. באמת כל זה אינו, כי פשטות הכתובים (מקץ מג, כג – מד, א) מוכחת שמזמן שהוציא אליהם את שמעון עד שמילא האמתחות (הנטענות על החמורים) של השבטים, לא יצאו מבית פרעה (ויובן עפ"י לשון רש"י (מקץ מד, י) "עשרה שנמצאת גניבה ביד א' מהם", אף שהיו אז י"א אנשים, כי רק י' אמתחות היו להם. ואין צריך לדחוק ולומר דעשרה לאו דוקא כי אם חבורה. ויעוי' בפירוש רש"י על בראשית רבה (פצ"ב, ח) דאיתא שם ג' בנ"א כו", ואולי הוא טעות הדפוס).

(9) ומה שנאמר ששלח יוסף נמי "לחם ומזון לאביו דדרך", הרי זה נוסף על השילוח העיקרי מטוב מצרים וכו' וכו', דהרי פשיטא ד"לאביו דרך" אין צורך במשא דעשר אנתונות גו'.

(10) ויעוי' בלקו"ש חט"ו שיחה א לפ' ויגש, שענין זה גופא שציום למהר הוא כי בעצם משום חובתו בכבוד אביו שנודרו לקיימה באותה שעה שכבר לא נמנע הדבר ממנו (ויותר על כן, משום סכנת נפשות בצער אביו המתמשך) הי' לו לעלות תיכף בעצמו לאביו, אלא שכיון ששלחו הקב"ה למצרים (כהדגשת יוסף בדבריו) אין לו רשות לצאת, ולכן עכ"פ זרם להביא אביו במהרה למצרים שיראהו ליוסף שעודנו חי. ועפ"י מיושבים כמה

אחד חמורו להיות מחמר אחריהם – וראה חזקוני שם.

ב. יש המבארים, דשאלת יוסף לא היתה אלא "כדי להכנס עמהם בדברים", שלא יתביישו מפניו וכו'. וע"ד פרש"י עה"פ "ויאמר לו איכה" (בראשית ג, ט), "יודע הי' היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב".

אבל באמת דוחק גדול הוא, כיון שפשוט שלאחרי אריכות הדיבור של יהודה אודות אביו, הי' ביכולת יוסף להכנס עמו בדברים אודות משפחתו וכו' גם מבלי לשאול "העוד אבי חי".

עוד תירצו, שיוסף חשש שדברי האחים ע"ד יעקב אביהם לא היו אמת, וכל מטרם היתה להשיג המבוקש – החזרת בנימין. וע"כ חזר ושאל עתה – לאחר שגילה להם אשר הוא יוסף אחיהם – העוד אביו חי.

ומלבד מה שעפ"י עדיין יוקשה המשך דבריו, "מהרו ועלו אל אבי" (כנ"ל) – הנה אין פירוש זה מחזור, שהרי כבר שאל אותם לעיל (מקץ מג, כז-כח) "השלום אביכם גו' העודנו חי" והשיבו לו "שלום גו' עודנו חי", ואז הרי לא הי' להם שום טעם לשקר.

ג. אלא י"ל הביאור בזה בפשטות:

לעיל עה"פ (וישב לו, לה) "וימאן להתנחם" פרש"י: "אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי", וממילא – "ויתאבל [יעקב] על בנו ימים רבים".

וזהו שאמר יוסף לאחיו: "אני יוסף" – אני אחיכם יוסף עודני בחיים, ונמצא שבמשך כ"ב שנה נתאבל עלי יעקב, על בנו שאהב יותר מכל בניו – והי' צער מבהיל שאינו רגיל כלל וכלל! וממילא מתעוררת תמי' גדולה – "העוד אבי חי"? ! היתכן שלאחרי כל הסבל והצער הנוראים הללו, עדיין נשאר יעקב בין החיים? !

ויוסף היה מוכרח לומר זאת לאחיו כהקדמה להמשך דבריו – "מהרו ועלו אל אבי" . . "רדה אלי אף תעמוד" . . "ומהרתם והורדתם את אבי הנה" שימהרו ויביאו את יעקב למצרים, משום שבכל רגע ורגע מדובר בסכנת נפשות של צער ויסורים נוראים ליעקב אביהם, ובמילא, צריכים בניו למהר לעלות אליו ולבשר לו אשר "עוד יוסף חי", ובהמשך לזה – "ומהרתם והורדתם את אבי הנה", שיוכה לראות שוב את בנו לאחרי כל אותם שנים ארוכות ומרות, ועי"ז – "ותחי רוח יעקב אביהם".

ד. עפ"ז, מובנת גם אריכות לשונו של יוסף, דלפני אמרו לאחיו "מהרו ועלו אל אבי", חוזר הוא ג' פעמים על אותו ענין – "למחיה ש"חני אלקים לפניכם", "ויש"חני אלקים לפניכם גו'", "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים גו'":

מכיוון שבכל רגע שיעקב אינו רואה את יוסף מדובר בסכנת נפשות, קשה, מדוע

הסתפק יוסף בכך שהוא שלח את אחיו להביא את יעקב למצרים, הרי יוסף היה צריך לקום מיד ולעלות לאביו מכיוון ש[נוסף לכך שמצד כיבוד אב היה צריך לעשות כך] היה זה ביתר מהירות.

ולכן הקדים יוסף והדגיש – כמה פעמים – ששהייתו במצרים היא (לא בבחירתו ורצונו, אלא) משום ש"שלחני אלקים" – בשליחותו של הקב"ה להיות "משביר (בר) לכל עם הארץ", ובמילא אין לו כל רשות לצאת ממצרים.

את יעקב), והחמורים נושאים מטוב מצרים – לא היו לשאתו. ובפרט דאליבא דפרש"י (שם) הרי "וירא את העגלות" היינו ה"סימן כו" (שזהו דוקא בעגלות). ומלבד כ"ז צ"ע בפ"י רש"י כאן, למה טרח להעתיק מן הכתוב התיבה "שלח", אחר שלא בא אלא לפרש היתור דתיבת "כזאת" שבקרא. וגם מהו שלאחר שאמר "כחשבון הזה" המשיך (בלשון שאלה) "ומהו החשבון עשרה חמורים וגו'", דלכאור' הול"ל בקיצור "כחשבון הזה עשרה חמורים וגו'".

ולא הביאור המחודש בפנים – הכל אתי שפיר, דרש"י בא לתרץ הקושי הנ"ל בפנים מה ראה יוסף ליתן לאחיו כל אשר ציוהו פרעה, וגם צידה לדרך, ועוד הוסיף עשרה חמורים גו' ועשר אתונות גו' – ואין הדבר צריך לפרנסתם לזמן קצר כ"כ. ולהכי ביאר רש"י דהיינו שנשא יוסף בעצמו ק"ו, ליתן מתנות של כבוד כמו פרעה, ולהכי "שלח" מעצמו "כחשבון הזה", פירוש, ד"כזאת" מתפרש כחשבוננו של פרעה הנזכר צ"ע מיני"י, עשרה חמורים, ועוד הוסיף כחשבון זה עשר אתונות. ומובן מה שטרח רש"י להעתיק תיבת "שלח", להדגיש שזוהי המתנה ששלח יוסף מעצמו.

ושוב המשיך רש"י ודייק בלשונו "ומהו החשבון עשרה חמורים וגו'", וכוונתו בזה דלפי הנ"ל ד"החשבון הזה" היינו חשבון מתנת פרעה אין מובן דבר מה, הלא כ"א אחי יוסף (כולל בנימין) היו אז במצרים, ונמצא שהי' להם י"א חמורים להטעינם בתבואה, וכשאמר פרעה ליוסף "אמור לאחיך גו' טענו את בעירכם", הטעינו י"א חמורים בציווי פרעה, וא"כ איך נפרש "כזאת", "כחשבון הזה" ששלח פרעה – הרי מפורש שיוסף שלח רק חשבון

אולם פ"י זה קשה ביותר, דמהו הקס"ד שיוסף שלח שלא כחשבון המפורש בקרא, עד שהוצרך הכתוב להדגיש ולהוסיף "כזאת – כחשבון הזה"; דגם אם לא הי' כתוב "כזאת", אלא רק "ולאביו שלח עשרה חמורים וגו'", הי' מובן לנו ששלח "כחשבון הזה". ובמפרשים (הגה"ה שבפרש"י הנ"ל, דבק טוב, ועוד) כתבו בכוונת רש"י שמילת "כזאת" המיותרת מורה כי לא שלח יוסף לאביו עשרה חמורים, רק הכי קאמר קרא, ולאביו שלח בעגלות כזאת וגו', כלומר "כחשבון הזה", שהוא המשא של עשרה חמורים כו". איברא, דבפשטות אי אפשר לפרש כן בפירוש רש"י שהרי הדגיש בלשונו "כחשבון הזה ומהו החשבון כו", ופירוש חשבון היינו מספר, ואילו היתה כוונת רש"י לפרש שלא שלח חמורים כי אם משא של י' חמורים וכו', הול"ל לא "כחשבון הזה" אלא "כמשא הזה". ובפרט שפשטות לשון הכתוב "שלח כזאת עשרה חמורים נושאים גו'" משמעותה חמורים ממש, ואילו היתה כוונת רש"י, שדרכו לפרש פשוטו של מקרא, לפירוש המוציא את הכתוב מפשוטו – הי' כתוב זה בסגנון הברור גם לכן חמש למקרא נומה שהביאו ראי' מהא דבכתוב לקמן (מה, כז) נאמר "וירא את העגלות" ולא נזכר חמורים – יש לדחות, כי אין מקום להזכיר החמורים, דהרי מפורש בקרא דמיירי בראיית "העגלות אשר שלח צאאת אותו" (שזה מראה גודל תשוקת יוסף לראות

ב) ואין לומר שהי' אפ"ל קס"ד כפי' המפורשים בשולי הגליון הקודם, ששלח גם שמלות כו', וזהו ששולל רש"י – זה אינו, כי הרי הקושיא היא שלא יכתוב תיבת "כזאת" בכתוב, ואז אין מקום לקס"ד זו.

ג) ועפ"ז תרצו ג"כ מ"ש כזאת בכ"ף הדמיון (דלכאורה אם קאי בסתם על החשבון דלמטה, הו"ל לכתוב "ולאביו שלח זאת גו'"). אבל ראה רמב"ן שכבר כתב ע"ז "שדרך הלשון לדבר כן כמו... כדברים האלה עשה לי גו'", וראה גו"א שכתב "והכ"ף הזאת נקראת כ"ף השיעור כמו כשלושים איש". אבל מש"כ הגו"א שזוהי כוונת רש"י, לומר שאינו כ"ף הדמיון (כי אם כ"ף השיעור) – על דרך הפשט דוחק הוא, שהרי לפי"ז נמצא שרש"י אינו מיישב הקושיא שבפשוטו של מקרא (דתיבת "כזאת" מיותרת), וכנ"ל בשולי הגליון הראשון.

ד) ברמב"ן כתב על פירוש רש"י "ואיננו נכון" (וראה רא"ם), ובנמוקי שמואל כתב (הובא בהערות לפ"י הרמב"ן – שעוועל) שכוונת הרמב"ן היא "ואיננו נכון שירמוז על החשבון הנאמר אחרי כן. כי כזאת מורה רק על הנאמר קודם (ולא כפי' הרא"ם בדברי הרמב"ן). וראה ג"כ פ"י הרע"ב. ומה שתירץ שם דוחק הוא. אמנם לפי המבואר בגוף ההערה גם לרש"י קאי על הנאמר לפנ"ז.

פנינים

דרוש ואגדה

ליוסף אב בארץ כנען, נתעורר עד ששלח כ"כ מתנות ליעקב, קל וחומר ליוסף⁵ שבשעה זו ישלח מתנות לאביו [וגדולה יותר משל פרעה - כדלהלן בסמוך], כנ"ל. וליתר ביאור י"ל בזה בהקדים מה שנראה לפרש בכוונת תיבות הכתוב גבי משלוח יוסף לאביו, "ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים ועשר אתונות גו"⁶, דיש לפרש המילות דהיינו שיוסף הוא ש"שלח" מנצמו (לבד ממה שנצטווה ע"י פרעה) "כזאת", היינו כחשבון הזה הידוע ונזכר לעיל מן הכתוב [ולא כמו שהי' נראה לפרש לפום ריהטא, ש"כזאת" קאי על הפירוט הנאמר לקמן בפסוק זה], כלומר כאותו החשבון ששלח פרעה הוסיף יוסף לשלוח מעצמו מחמת ק"ו שנשא, והוא "עשרה חמורים", ועוד זאת הוסיף יתר על חשבוננו של פרעה⁷.

ושלח גם (בחשבון ומספר דומה) "עשר אתונות"⁸. ונמצא מכ"ז דהמשלוח הגדול

כפשטות שאין זה כבודו של יעקב שמתנת יוסף תהא (אפי' נראית קטנה משל מתנת פרעה (וראה גו"א ומשכיל לדוד על הכתוב כאן שיש רמזים במה ששלח יוסף במספר עשרה). ועוד י"ל דמכיון שהי' אזמן רעב הרי הי' מוזן וכו' מהדברים הכי חשובים גם באיכות.

8) ופירושו מחודש זה עולה יפה מתוך פירוש רש"י על המקראות, ומיישב קושיות חמורות בלשוננו. דהנה, רש"י כתב לפרש התיבות "שלח כזאת" - "כחשבון הזה, ומהו החשבון עשרה חמורים וגו'". ולכאור' הי' נראה לפרש (וכן נקטו בפי' ההגה"ה שבדפוסו רש"י שלנו, במשכיל לדוד, ועוד) דהקושי שרצה רש"י ליישב הוא דהוקשה לי' בכתוב דתיבת "כזאת" מיותרת, דהו"ל "ולאביו שלח עשרה חמורים וגו'", ולהכיל פירוש דתיבת "כזאת" משמעה כחשבון הזה - עשרה חמורים גו', לא פחות ולא יותר (וגם לא מתנות אחרות שאינן נזכרות בכתוב);

א) ברא"ם ובדבק טוב כתבו שרש"י רצה לפרש ד"כזאת" קאי אלמטה: כחשבון עשרה גו', לאפוקי קט"ד דקאי אפסוק דלעיל לכם נתן גו' (כפי' הספורנו ועוד), וטעמי' - דאי קאי אדלעיל מאי עשרה, ועשרה מבעי לי' (וראה אוה"ח כאן "ולדברי רז"ל כו' יהי' הכתוב חסר וי". וראה ג"כ ספר הזכרון (להרא"ב בקראט הלוי)). אמנם דוחק לומר שזוהי כוונת רש"י, כי נוסף ע"ז שא"כ הו"ל לרש"י להעתיק גם תיבת עשרה (או עכ"פ לרמזה ב"וגו") - שהרי תיבה זו (שאינה כתובה בוא"ו) הוא יסוד פירושו - הנה אין מטבנר לומר שרש"י ידייק תמיד חסר דאות אחת ולא יבאר יתור תיבה שלימה - "כזאת" (ובפרט שלפי' הספורנו לא קשה חסרון הוא"ו זהו רק להפי' ד"כזאת" קאי אלמטה). ומה שלא פרש"י כהראב"ע ואוה"ח ועוד, ש"כזאת" קאי אדלעיל, דהיינו ש"טוב מצרים" הי' "כמין הנזכר בסמוך שמלות וכלי כסף" (ופירוש הכתוב הוא ששלח עשרה חמורים גו' נושאים "מהמובחר הנמצא ב"כזאת" מניין זה במצרים" (שלפי זה גם לא קשה קושיית הרא"ם וספר הזכרון הנ"ל)) - כי רש"י לא רצה לנקוט כן, כיון שאי"ז מתיישב בפשט"מ דלפי"ז הו"ל לכתוב התיבות "מטוב מצרים" (שהם תואר של השמלות וכו') תיכף התיבה "כזאת" המורה על השמלות כו'.

מהי ההגנה מן הגלות?

אל תרגזו בדרך

יש מדרש אל תפסיקו מדבר הלכה (מה, כד. תוד"ה אל תרגזו תענית י, ב)

כתבו המפרשים (מלאכת הקודש לפרש"י כאן, ועוד), שהחידוש בלשון המדרש שהביא התוס' (שאינו כגי' המדרש שלפנינו), דלגירסא זו פירוש "אל תרגזו" הוא, שאין להפסיק "בדרך" אפילו מדבר הלכה שהוא "לעיונא".

ולכאורה יש לעיין, הרי השבטים הלכו כמה פעמים מארץ כנען למצרים הלך ושוב, ולא מצינו שיוזוהרו עד כאן "אל תרגזו בדרך", וטעמא בעי.

ויש לומר ע"ד הדרוש:

הליכותיהם הקודמות של השבטים היו בשליחותו של יעקב להביא בר בשנות הרעב. משא"כ הליכה זו, "מהרו ועלו אל אבי גו' רדה אלי אל תעמוד גו'", היתה קשורה עם ירידת יעקב וכל נפשות ביתו למצרים, דהיינו הירידה לגלות, לקיים מ"ש בברית בין הבתרים "גר יהי זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם".

וזהו שהזוהרים יוסף "אל תפסיקו מדבר הלכה", שההגנה ב"דרך" המובילה לגלות היא ע"י עיון התורה ללא הפסק. שכאשר בני"י עוסקים בתורה בעיון, שע"ז מתאחדים עם התורה, ונעשה "יחוד נפלא" . לאתחים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה" בין שכל האדם וחכמת התורה (ראה תניא פ"ה), אזי יש בכחם להתגבר על חושך הגלות, ואין הגלות שולטת כלל על איש ישראל, וכמאמר רז"ל (אבות פ"ו, ב) "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

(ע"פ לקושי שיחות חלק ל"ה, עמוד 402)

ההתמסרות הנדרשת

בלימוד התורה

ואת יהודה שלח לפנינו אל יוסף להורות לפנינו גשנה

לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה (מו, כה. רש"י)

לכאורה תמוה, מדוע הוצרך יעקב לשלוח יהודה למצרים "לתקן לו בית תלמוד", הרי יוסף כבר הי' במצרים, והי' יכול לתקן את ה"בית תלמוד" ע"י יוסף?

ויש לבאר זה ע"פ מה שמצינו החילוק בין מדריגת יוסף למדריגת האבות והשבטים, שהאבות והשבטים בחרו להיות "רועי צאן", בכדי להמעיט את העסק בעניני עולם הזה, שלא יופרעו מלימוד התורה ועבודת השי"ת. משא"כ יוסף הצדיק הי' משנה למלך ועסוק ביותר בעניני מצרים (ראה בכ"ז תורת חיים (לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע) ס"פ ויחי רמב, ד ואילך, ובכ"מ).

והנה, הגם שעיסוקו של יוסף בעניני העולם לא פגם מאומה בדביקותו בקב"ה, ונשאר בבחינת מרכבה לאלקות, מ"מ זהו רק הוראה על גודל מעלת נשמתו וצדקתו. אך בנוגע ללימוד התורה, שבה צריך האדם להתאחד עם התורה ביחוד גמור (ראה תניא פ"ה ופכ"ג), צריך האדם להיות בבחינת "תורתו אומנתו", שכל עיסוקו יהי' רק בלימוד התורה ולא בדברים אחרים. כי כאשר עוסק בדברים אחרים אזי חסר בהתאחדותו עם התורה. וזהו הטעם שלא סמך יעקב על לימוד התורה של יוסף, כי למרות היות יוסף מאוחד ודבוק עם הקב"ה, מ"מ מצד היותו "מושל בכל ארץ מצרים" לא הי' יכול להיות לימודו בתורה בתכלית השלימות.

ולכן שלח יעקב את יהודה, שהי' רועה צאן ומובדל מעניני העולם, כדי להעמיד במצרים ישיבה שהלומדים שם לא יעסקו כלל בענינים אחרים, אלא כל עסקם יהי' בתורה בלבד.

(ע"פ לקושי שיחות ח"ג, עמוד 228 ואילך)

5) ועפ"ז יומתק ג"כ הא שיוסף שלח כל זאת מבלי לשאול רשות מפרעה (ראה לעיל הערה 1) - כי פרעה עצמו בשילווחו מתנות ליעקב - "מכריח" את יוסף לשלוח ג"כ, ועוד יותר ממנו - כדלהלן בפנים.

6) ואין לומר שיוסף שלח כ"ז עפ"י ציווי פרעה, שהרי פרעה אמר לו רק (א) "אמר אל אחיך" (וראה ג"כ פירוש רש"י מה, יט). (ב) "טענו את בעירכם" - עשרה חמורים (ושיקחו עגלות). וכאן כתוב (א) שיוסף שלח לאביו ולאחרי שאחיו קיימו ציווי פרעה, "ויעשו כן בני"י", (ב) ששלח חמורים ("נושאים מטוב מצרים") וגם אתונות, שאי"ז כלל במה שציווה פרעה. ובפרט שקיים ציווי פרעה ע"י יוסף כבר כתוב לפנינו, "ויתן להן יוסף עגלות על פי פרעה ויתן להם צידה לדרך". ודוחק גדול לומר דעל כל זה ש"לכולם נתן גו' ולבנימין נתן גו' ולאביו שלח גו'" - קאי "על פי פרעה".

7) ואין להקשות דהי' לו לשלוח דבר שהוא רב באיכות (ולא ריבוי גדול בכמות שיהי' להם טורח להביאו בחזרה איתם), כי ע"פ המבואר בפנים י"ל

ביאתם המהירה למצרים עם אביהם. והמורם מכל זה, שחזרתם לארץ כנען היתה רק לזמן מועט, על מנת שימהרו לשוב למצרים, וא"כ הרי אין להם צורך בכמות מרובה של תבואה, כי אם רק כדי צידה לדרך ולזמן המועט שישוהו בארץ כנען עד שיקיימו הבקשה "קחו את אביכם ואת בתיכם" [וכמות זו צריכה להיות מועטת בהרבה מן התבואה שלקחו עמם לארץ כנען בפעם הראשונה שחזרו לשם ממצרים, שאז היו צריכין הן לצידה לדרך השווה לכאן והן לשהות גדולה יותר בארץ]. ומעתה תמוה, מהו שמלבד שנתן יוסף לאחיו כל אשר אמר לו פרעה, "טענו את בעירכם גו'" (דהיינו תבואה, כפרש"י), ואף גם צידה לדרך, הנה עוד זאת הוסיף ושלח לאביו עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים, ועשר אתונות נושאות בר ויָחֵם ומזון גו', ולאיזה צורך שלח כל המטען הזה, הלא בזמן מועט ישובו כולם למצרים.

ולזה נראה יותר דכוונה אחרת היתה ליוסף בשילוח זה, ובהקדים דאף פרעה במה שציווה את יוסף "אמר אל אחיך זאת עשו טענו את בעירכם" לא נתכוון רק לשבר רעבון, אלא ענינו של דבר, דבשמעו כי הללו אחי יוסף הם נתעורר להתייחס אליהם מעין יחסו ליוסף עצמו⁴, בחפץ לב, וזהו שאמר ליוסף ליתן לאחיו תבואה לטעון את בעירם, דהיינו בתור מתנה ליעקב וביתו. ושוב מובן, דאם פרעה לכששמע כי "באו אחי יוסף" ושיש לו

בכתוב "טוב מצרים", והלא מצאנו שנתברכה מצרים דוקא בזרעים אבל לא באי־ננות (ראה רש"י לך יג, י. ויעויי כתובות קיב, א. סוטה לד, ב), ומהו ששלח יין לארץ ישראל שהיא דוקא נתברכה ביין, כדכתיב (עקב ח, ח) "ארץ חטה ושעורה וגפן", וא"כ לא יתכן לקרות ליין "טוב מצרים" כאשר מצרים שולחת מטובה לארץ ישראל].

והנראה בזה דיש ראייה מן הכתובים דעיקר ענין השילוח דיוסף לא הי' משום שבר רעבון יעקב, כי באמת יש לתמוה בדבר, מה ששלח י' חמורים נושאים מטוב מצרים גו', הלא מסופר בכתובים שציוה יוסף לאחיו "מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו וגו'" (מה, ט), וכן ציום שמיד אח"כ "ומיהרתם והורדתם את אבי הנה" (שם, יג), וכן מצד פרעה נצטוו וזורזו על כך, כמסופר בקראי (שם טז-כ) דתיכף כאשר "הקול נשמע בית פרעה גו' לאמר באו אחי יוסף" אזי "ויאמר פרעה גו' זאת עשו גו' ולכו בואו ארצה כנען וקחו את אביכם גו' ובואו אליי", היינו שאף הוא רצה שתיכף אחר בואם לארץ כנען יחזרו למצרים עם יעקב אביהם, ולשם כך אף ציוה ליוסף לאמר להם "זאת עשו קחו גו' עֲגֹזֹת לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם ובאתם"; וגם הוסיף "ועיניכם אל תחוס על כליכם³ כי טוב כל ארץ מצרים גו'", וזאת כדי להסיר כל דבר היכול לעכב

(2) ראה ספורנו על הפסוק: "זאת עשו, ולהשיג זה המכוון שלא ימאן אביכם מבא, קחו לכם כו'".

(3) וראה דעת זקנים מבעלי התוס': "לפי שהי' יודע באביו שהי' קפדן על כליו וחס עליהם כמו שאמרו חז"ל (חולין צא, א) ויותר יעקב . . . לכך הזהירם על כך".

(4) וראה אוה"ח עה"פ: "ירצה באומרם זאת עשו פ"י כי הוא רצוי להם, לא שמתרצה לבד כו' אלא שהוא חפץ בדבר ואומר זאת עשו".

הידושי סוגיות

השתדלות יוסף במצות כבוד אביו

תענוג ונחת רוח שאינו מוכרח לרעבונו¹ [ומה גם שעפ"ז קצת דוחק מה שנאמר

(1) בדבק טוב על הפסוק כתב על מה שנקט רש"י בפירוש זה (כדלהלן בפנים), "דקשיא לי ח"ו שיעשה יוסף דבר שלא ציוה פרעה שהרי לא אמר שישלח לו מטוב ארץ מצרים [אלא רק ציוה בסתם להטעין בהמותיהם של אחיו], לכן פירש ששלח לו רק שטוב לזקנים אבל לא הי' יותר ממה שציוה לו . . ומדהוציאו מפשטו י"ל שהוא יין שנקרא טוב שנא' וחכך כיון הטוב" (שה"ש ז, ע).

אב"ז (נוסף ע"ז שקשה לפרש כן תיבות "מטוב מצרים" [וגם במה שבאם לזה גם כוונת פירוש רש"י על הכתוב, הו"ל לרש"י בַּבֹּאֵר דִּינָן (ישן) נקרא טוב], הנה עוד זאת) צ"ע בגוף דבריו, כי בפשוטו של מקרא משמע שיוסף שלח זאת מַעֲצָמוּ בהוספה על מה שאמר פרעה, כדלקמן בפנים, ובהערה 6. וראה לקמן בפנים בסוף הדברים.

גרסינן במגילה (טז, ב) גבי המתנות ששלח יוסף עם אחיו לאביו לאחר שנודע בפניהם, "ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים (פרשתנו מה, כג), מאי מטוב מצרים, אמר ר' בנימין בר יפת א"ר אלעזר שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו". ויעויי במהרש"א על אתר שביאר טוב הדבר, לפי שהזקנים בטבעם מצוננים והיין מחמם. ויל"ע קצת בדבר, מהיכא תיתי לומר דשלח לו יין, הלא רעב הי' אז בארץ ולכאו' יותר מסתבר ששלח לו מטוב מצרים בדבר המזין ומשביע, לשבור רעבונו של יעקב, ולמה פירשו רבותינו ששלח דבר של